

Socialna sprejetost srednješolcev v razredu in na socialnem omrežju Facebook

Tanja Špes^{1*} in Katja Košir²

¹Zgornje Prebukovje

²Oddelek za temeljne pedagoške predmete, Pedagoška fakulteta, Univerza v Mariboru

Povzetek: Namen raziskave je bil preučiti odnos med socialno sprejetostjo v razredu in socialno sprejetostjo na Facebooku. Socialno sprejetost smo merili na dva načina, in sicer kot socialno preferenčnost in kot sociometrični položaj. Preverjali smo, ali so intenzivnost uporabe Facebooka, čas, preživet na Facebooku, in socialna preferenčnost v razredu pomembni pozitivni napovedniki socialne preferenčnosti na Facebooku. Dodatno smo preverili, ali se sociometrični položaj v razredu ujema s sociometričnim položajem na Facebooku. Za zbiranje podatkov smo uporabili Lestvico intenzivnosti uporabe Facebooka FBI in dve različici sociometrične preizkušnje; prva se je nanašala na sociometrični položaj učenca v razredu, druga pa na sociometrični položaj učenca na Facebooku. Vzorec je zajemal 188 učencev gimnazije, od tega 117 žensk (57,4 %) in 71 moških (34,8 %), njihova povprečna starost je bila 17,06 leta. Rezultati so pokazali, da je socialna preferenčnost v razredu pomemben napovednik socialne preferenčnosti na Facebooku in da sta sociometrični položaj v razredu in sociometrični položaj na Facebooku zmerno pozitivno povezana. Te ugotovitve so pomembne predvsem za načrtovanje preventivnih ukrepov, vezanih na učence, ki so zavrženi v razredu in na spletu, ter na učence, ki so žrtve nasilja.

Ključne besede: socialna sprejetost, razredi, Facebook, srednješolci, sociometrični položaj

Social acceptance of high school students in classroom and on Facebook

Tanja Špes^{1*} and Katja Košir²

¹Zgornje Prebukovje, Slovenia

²Department of Basic Pedagogical Studies, Faculty of Education, University of Maribor, Slovenia

Abstract: The aim of the present study was to examine the relationship between social acceptance in classroom and social acceptance on Facebook. In this study social acceptance was operationalized as social preference and as sociometric status. First, we examined whether intensity of Facebook usage, time spent on Facebook, and social preference in classroom predict social preference on Facebook. Second, we examined the relationship between sociometric status in classroom and sociometric status on Facebook. We used Facebook intensity scale (FBI) and two versions of sociometric test (with regard to peer relations in the classroom and on Facebook). The participants were 188 high school students, 117 females (57.4%) and 71 males (34.8%), between 16 and 19 years of age. The results have shown that social preference in classroom significantly predicts social preference on Facebook and that there is a positive moderate correlation between sociometric status in classroom and sociometric status on Facebook. These results are important for implementation of preventive strategies for students, who are rejected and are victims of bullying.

Keywords: social acceptance, classrooms, Facebook, high school students, sociometric status

*Naslov/Address: Tanja Špes, Zgornje Prebukovje, Zgornje Prebukovje 10A, 2315 Šmartno na Pohorju, e-mail: tanja.spes@student.um.si

Odnosi z vrstniki so za mladostnike ključnega pomena, saj pomembno prispevajo k socialnemu in emocionalnemu razvoju (Bierman, 2004), ter zaznamujejo razvoj in delovanje posameznika kasneje v življenju (Gifford-Smith in Brownell, 2003). V teh odnosih lahko posamezniki zadovoljujejo svojo potrebo po pripadnosti, ki jo Baumeister in Leary (1995) uvrščata med temeljne človeške motive. Če je potreba po pripadnosti zadovoljena, predstavlja vir pozitivnih emocij, medtem ko so ogroženost, odsotnost ali izguba socialnih odnosov viri negativnih občutij. V zadnjih letih poteka zadovoljevanje potrebe po pripadnosti tudi v virtualnem svetu. Predvsem v zadnjem desetletju so se razširila spletna socialna omrežja, ki so definirana kot spletna storitev, ki posamezniku omogoča, da si ustvari javni ali delno javni profil, seznam drugih uporabnikov, s katerimi bo povezan, ter sledenje in prikazovanje posameznih povezav in povezav drugih znotraj tega sistema (Boyd in Ellison, 2007). Statistični podatki kažejo, da je med mladostniki najbolj priljubljeno socialno omrežje Facebook (Sedghi, 2014). Funkcije na Facebooku, ki omogočajo interakcijo med posamezniki, vključujejo seznam prijateljev, objavljanje fotografij, povezav in sporočil na zid profila uporabnika, ustvarjanje ali potrjevanje udeležbe na objavljenih dogodkih, pridružitve različnim skupinam, objavljanje fotografij in videoposnetkov, ki jih lahko ostali uporabniki komentirajo, objavljanje stanj, ki ostalim uporabnikom sporočajo, kje se posameznik nahaja, kaj počne ali o čem razmišlja, uporabniki pa lahko med sabo komunicirajo tudi preko javnih ali zasebnih sporočil. Pomembna funkcija na Facebooku je t. i. všečkanje, ki uporabnikom omogoča dajanje pozitivne povratne informacije o vsebinah, ki so jim všeč (Facebook, 2011, citirano v: Nadkarni in Hofmann, 2012). Vse te funkcije posameznikom omogočajo, da vzpostavljajo nova prijateljstva in ostajajo v stikih s starimi oziroma trenutnimi prijatelji (Raacke in Bonds-Raacke, 2008).

Socialna sprejetost

Socialna sprejetost, operacionalizirana kot sociometrični status, predstavlja na odnose vezan konstrukt, ki odraža kolektivno valenco čustev članov skupine (celotnega razreda) do posameznikov v skupini (posameznega učenca) (Košir, 2013). Nanaša se na stopnjo, do katere je posameznik všeč ali ni všeč članom vrstniške skupine (Gifford-Smith in Brownell, 2003). Gre za individualno mero, ki je odvisna od tega, kako posameznika vrednotijo člani referenčne skupine in ki odraža odnos med posameznikom in skupino (Cillessen, 2011). Najbolj razširjena metoda za ugotavljanje sociometričnega položaja posameznika v skupini je sociometrična preizkušnja (Pečjak in Košir, 2002).

V naši raziskavi smo socialno sprejetost tako v razredu kot na Facebooku operacionalizirali na dva načina: a) kot socialno preferenčnost (razlika med standardiziranimi pozitivnimi in standardiziranimi negativnimi izbirami) in b) kot sociometrični položaj. S sociometrično preizkušnjo klasificiramo udeležence v pet skupin (priljubljeni, prezrti, zavrtnjeni, kontroverzni in povprečni), in sicer na podlagi kombinacije socialnega vpliva in socialne preferenčnosti, ki

ju opredelimo s pomočjo vsote ali razlike standardiziranih pozitivnih in negativnih izbir (Cillessen in Bukowski, 2000).

Odnosi na spletu in izven spleta

Izhodišča in ugotovitve raziskav, ki so se ukvarjale s preučevanjem povezanosti odnosov na spletu in izven spleta, lahko glede na predpostavljene odnose med konstrukti razvrstimo v štiri skupine.

Na začetku raziskovanja uporabe spleta se je oblikovala redukcijska hipoteza, po kateri naj bi imela uporaba spleta negativne učinke na socialni razvoj mladostnikov, saj čas, preživet na spletu, nadomešča čas, ki bi ga mladostniki preživeli z družino in prijatelji, kar pomeni, da stiki na spletu nadomestijo stike izven spleta (Lee, 2009). Hipoteza je temeljila na vzdolžni raziskavi Krauta in sodelavcev (1998), ki so preučevali odnos med uporabo spleta, socialnimi stiki in psihološkimi posledicami; rezultati njihove raziskave so potrdili redukcijsko hipotezo. Vendar pa izsledki enako zastavljene raziskave istih avtorjev (Kraut idr., 2002) nekaj let kasneje te hipoteze niso več potrjevali. Pokazalo se je, da je pogosta uporaba spleta pri mladostnikih povečala njihovo komunikacijo z družino in njihovo medsebojno podporo, torej so bili učinki uporabe spleta celo pozitivni. Na tej osnovi se je oblikovala stimulacijska hipoteza, ki predvideva, da uporaba spleta zaradi vzdrževanja in ustvarjanja novih socialnih vezi okrepi socialne interakcije, velikost socialnih omrežij in bližino z drugimi (Lee, 2009). Stimulacijsko hipotezo so kasneje, upoštevajoč, ali splet pogosteje uporablja socialno integrirana ali socialno izolirana oseba, razširili v hipotezo obogatitve (angl. *enhancement hypothesis*) in kompenzacijsko hipotezo (Lee, 2009). Hipoteza obogatitve (Kraut idr., 2002) pravi, da imajo največjo korist od spleta tisti, ki že imajo močna socialna omrežja in socialne veščine, po kompenzacijski hipotezi pa naj bi bila spletna komunikacija bolj koristna za socialno anksiozne in zavrtnjene posameznike, saj ti manko stikov v svojem okolju kompenzirajo na spletu (Lee, 2009). Ugotovitve raziskav večinoma kažejo, da je komunikacija mladostnikov na spletu pozitivno povezana s kvaliteto njihovih medosebnih odnosov in časom, ki ga mladostniki preživijo s svojimi prijatelji, ter s tem potrjujejo hipotezo obogatitve in stimulacijsko hipotezo (Valkenburg in Peter, 2007; Lee, 2009).

Ellison, Steinfeld in Lampe (2007) so ugotovili, da posamezniki v večji meri uporabljajo Facebook za vzdrževanje in utrjevanje že obstoječih odnosov iz svojega okolja in tako v večji meri komunicirajo z ljudmi, ki so že del njihove socialne mreže, kot pa iščejo stike z novimi ljudmi. Običajno obstaja med posamezniki, ki so na spletu prijatelji, neka skupna aktivnost izven spleta, na primer, da so sošolci. To tezo zagovarjajo tudi Wellman, Haase, Witte in Hampton (2001), ki dodajajo, da splet služi kot nadomestilo za interakcije izven spleta in da interakcije izven spleta spodbujajo interakcije na spletu. Tudi Gross, Juvonen in Gable (2002) ugotavljajo, da je spletna komunikacija podobna komunikaciji izven spleta in poteka s prijatelji, ki so že del posameznikovega življenja, ter da mladostniki uporabljajo splet kot dodatno orodje za interakcijo s svojimi prijatelji.

Namen raziskave

Kljub temu, da so številne raziskave (npr. Ahn, 2012; Ellison idr., 2007; Valkenburg in Peter, 2007) preučevale povezanost odnosov na spletu in izven spleta v povezavi z različnimi konstrukti (npr. socialnim kapitalom, osebnostnimi lastnostmi, samopodobo, kvaliteto prijateljskih vezi, uporabo spleta), jih je le malo obravnavalo povezanost socialne sprejetosti v razredu in socialne sprejetosti na spletu. Pri preučevanju tega odnosa smo za ugotavljanje socialnega položaja na spletu uporabili sociometrično preizkušnjo s pozitivnim in negativnim kriterijem, česar v preteklih raziskavah nismo zasledili. Glede na to, da je po statističnih podatkih (Sedghi, 2014) Facebook najbolj priljubljeno socialno omrežje, ki ga zelo pogosto uporabljajo tudi slovenski mladostniki (RIS, 2011; RIS, 2013), smo se odločili, da raziščemo odnos med vrstniškimi odnosi, ki jih mladostniki vzpostavljajo v razredu in na Facebooku. Preučiti smo želeli, (1) ali so socialna preferenčnost v razredu, intenzivnost uporabe Facebooka in čas, preživet na Facebooku, pomembni napovedniki socialne preferenčnosti na Facebooku in (2) ali se sociometrični položaj učencev v razredu ujema s sociometričnim položajem učencev na Facebooku. Glede na pretekle ugotovitve raziskav (npr. Ellison idr., 2007; Wellman idr., 2001; Gross idr., 2002), ki kažejo, da je komunikacija na spletu odraz komunikacije izven spleta, smo predvidevali, (H1) da so socialna preferenčnost v razredu, intenzivnost uporabe Facebooka in čas, preživet na Facebooku, pomembni pozitivni napovedniki socialne preferenčnosti na Facebooku in (H2) da obstaja med sociometričnim položajem v razredu in sociometričnim položajem na Facebooku statistično značilna povezanost.

Metoda

Udeleženci

V raziskavi je sodelovalo 188 učencev iz sedmih oddelkov drugega in tretjega letnika gimnazije v podravski regiji, od tega 117 žensk (57,4 %) in 71 moških (34,8 %). Njihova povprečna starost je bila 17,06 leta ($SD = 0,67$), v razponu od 16 do 19 let. Od 188 sodelujočih je bilo 183 registriranih uporabnikov Facebooka.

Preverili smo, koliko sošolcev imajo udeleženci med svojimi Facebook prijatelji. Na to vprašanje je odgovorilo 180 učencev. V prvem oddelku (skupno 28 učencev) znaša delež učencev, s katerimi so udeleženci prijatelji na Facebooku, od 26 do 27 učencev, v drugem oddelku (skupno 31 učencev) od 15 do 31 učencev, v tretjem oddelku (skupno 22 učencev) od 19 do 22 učencev, v četrtem oddelku (skupno 31 učencev) od 25 do 31 učencev, v petem oddelku (skupno 29 učencev) od 17 do 29 učencev, v šestem oddelku (skupno 32 učencev) od 29 do 32 učencev in v sedmem oddelku (skupno 31 učencev) od 20 do 31 učencev. Preostalih podatkov o udeležencih nismo pridobili.

Pet učencev, ki niso bili uporabniki Facebooka, smo vključili zgolj v statistične analize, vezane na preverjanje odnosa med socialno sprejetostjo v razredu in na Facebooku. V te analize smo vključili vse učence v udeleženi razredih

($N = 204$), tudi 16 učencev, ki vprašalnika niso reševali, saj je mogoče, da so na sociometrični preizkušnji prejeli pozitivne ali negativne izbire s strani drugih učencev. Tako bi njihova izločitev iz analiz izkrivila rezultate sociometrične preizkušnje.

V multiplo hierarhično regresijsko analizo smo vključili zgolj tiste učence, od katerih smo pridobili popolne podatke ($N = 178$).

Pripomočki

Lestvica intenzivnosti uporabe Facebooka FBI (Ellison idr., 2007). V naši raziskavi smo uporabili slovensko priredbo lestvice, katere avtorice so Košir, Horvat, Aram, Jurinec in Tement (2016). Lestvica vsebuje šest postavk, ki se nanašajo na čustveno navezanost na Facebook ter stopnjo integracije uporabe Facebooka v vsakdanjem življenju (na primer: *Kadar nekaj časa ne preverim Facebook-a, se počutim, kot da nisem na tekočem*). Udeleženci na 5-stopenjski lestvici (od 1 do 5) označijo, v kolikšni meri se strinjajo z navedenimi trditvami. Lestvica se vrednoti tako, da se seštejejo odgovori na vseh postavkah. Lestvica vsebuje še postavko, ki se nanaša na pogostost uporabe Facebooka (*Koliko časa na dan si v povprečju v prejšnjem tednu uporabljal/a Facebook (v urah)?*); odgovori na to postavko se vrednotijo ločeno od preostalih postavk. Koeficient notranje skladnosti za skupni dosežek (izračunan na osnovi šest zgoraj opisanih postavk) na naših podatkih znaša 0,81. Košir idr. (2016) navajajo nekoliko višji koeficient notranje skladnosti ($\alpha = 0,86$).

Sociometrična preizkušnja (npr. Pečjak in Košir, 2002). Udeleženci v raziskavi so sodelovali v dveh različicah sociometrične preizkušnje. Prva se je nanašala na sociometrični položaj učenca v razredu. Uporabili smo tako pozitivni (*Navedi tri sošolce ali sošolke, s katerimi se najraje družiš*.) kot negativni kriterij (*Navedi tri sošolce ali sošolke s katerimi se najmanj rad/a družiš*.) (Pečjak in Košir, 2002). Druga različica sociometrične preizkušnje se je nanašala na sociometrični položaj učenca na Facebooku. Tudi tukaj smo uporabili oba kriterija, ki smo ju sestavili sami. Primer pozitivnega kriterija: *Navedi tri sošolce ali sošolke, s katerimi si na Facebooku najbolj aktiven/a (jim podariš največ »like-ov«, jim komentiraš objave, objavljaš na zid, pogosto obiskuješ njihov profil ...)*. Primer negativnega kriterija: *Navedi tri sošolce ali sošolke, s katerimi si na Facebooku najmanj aktiven/a (jim podariš najmanj »like-ov«, jim redko/nikoli ne komentiraš objav, jim ne objavljaš na zid, redko/nikoli ne obiskuješ njihovega profila ...)*. Udeleženci so morali pri obeh kriterijih navesti tri izbire.

Za razvrstitev učencev v pet sociometričnih skupin (priljubljeni, zavrnjeni, prezrti, kontroverzni in povprečni učenci) smo uporabili klasifikacijski sistem Coiea in Dodga (Coie, Dodge in Copottelli, 1982), ki temelji na standardizaciji pozitivnih in negativnih izbir. S kombinacijo negativnih in pozitivnih izbir smo opredelili mero socialne preferenčnosti (razlika med številom standardiziranih pozitivnih in standardiziranih negativnih izbir) ter socialnega vpliva (vsota standardiziranih pozitivnih in standardiziranih negativnih izbir).

Postopek

Pred zbiranjem podatkov smo od staršev učencev, ki v času izvedbe meritev še niso bili polnoletni, in od ostalih učencev pridobili soglasje za sodelovanje v raziskavi. Vprašalnik, ki je zajemal lestvico intenzivnosti uporabe Facebooka in sociometrično preizkušnjo, so v obliki papir-svinčnik učenci reševali skupinsko po oddelkih pri uri psihologije. Da je bila udeležencem zagotovljena anonimnost, so namesto imena in priimka navedli šifro, prav tako so pri sociometrični tehniki pri navajanju sošolcev navajali njihove šifre, ki so zajemale prvi dve črki imena in priimka. Podatke smo zbirali v šolskih letih 2013/2014 in 2014/2015.

Rezultati

Najprej smo izračunali mere opisne statistike in korelacije med spremenljivkami. Iz tabele 1 je razvidno, da so bile za skoraj vse obravnavane spremenljivke značilne nizke do srednje visoke ravni asimetričnosti in sploščenosti; močno odstopanje od normalne porazdelitve se je pojavile le pri spremenljivki čas, preživet na Facebooku, ki je imela precej desno asimetrično in koničasto porazdelitev.

Rezultati (tabela 1) kažejo zmerno pozitivno povezanost med socialno preferenčnostjo v razredu in socialno preferenčnostjo na Facebooku ter zmerno pozitivno povezanost med socialnim vplivom v razredu in socialnim vplivom na Facebooku, kar pomeni, da imajo učenci z višjo socialno preferenčnostjo v razredu višjo socialno preferenčnost tudi na Facebooku, prav tako imajo učenci z višjim socialnim vplivom v razredu višji socialni vpliv na Facebooku. Iz tabele 1 je razvidna tudi šibka pozitivna povezanost med socialno preferenčnostjo na Facebooku in intenzivnostjo uporabe Facebooka ter časom, preživetim na Facebooku, kar pomeni, da mladostniki, ki imajo višjo socialno preferenčnost na Facebooku, poročajo o višji čustveni navezanosti na Facebook in na Facebooku preživijo več časa.

S hierarhično regresijsko analizo smo preverjali, ali so spol, intenzivnost uporabe Facebooka, čas, preživet na Facebooku, in socialna preferenčnost v razredu pomembni napovedniki socialne preferenčnosti na Facebooku. Najprej smo preverili predpostavke hierarhične multiple regresije. Analiza vplivnih točk je pokazala, da med našimi podatki ni močno izstopajočih vrednosti (najmanjši standardiziran rezidual je znašal $-2,43$, največji pa $2,51$). Med prediktorji ni bilo prisotne previsoke multikolinearnosti (čas, preživet

na Facebooku, toleranca = $0,89$, VIF = $1,13$; FBI, toleranca = $0,89$, VIF = $1,12$; socialna preferenčnost, toleranca = $0,95$, VIF = $1,05$). Histogram in graf standardiziranih rezidualov sta pokazala normalno porazdeljenost rezidualov. Rezidualni graf je pokazal, da ni prišlo do kršitve predpostavk o homoscedastičnosti in linearnosti.

V prvem koraku smo v regresijski model (tabela 2) vnesli spol, ki se ni pokazal kot statistično značilen napovednik socialne preferenčnosti na Facebooku. V drugem koraku smo vnesli spremenljivki intenzivnost uporabe Facebooka in čas, preživet na Facebooku, s čimer se je delež pojasnjene variance povečal za 12% , pri čemer sta se tako intenzivnost uporabe Facebooka kot tudi čas, preživet na Facebooku, izkazala kot statistično značilna pozitivna napovednika socialne preferenčnosti na Facebooku. V tretjem koraku smo vnesli spremenljivko socialna preferenčnost v razredu, ki se je izkazala kot statistično značilen napovednik socialne preferenčnosti na Facebooku in je dodatno pojasnila 41% variance kriterijske spremenljivke.

Skladnost med sociometričnim položajem v razredu in sociometričnim položajem na Facebooku smo preverjali s Cohenovim koeficientom kapa. Razvrstitev učencev v posamezne sociometrične skupine v razredu in na Facebooku je prikazana v tabeli 3. Ta kaže, da se tako v razredu kot na Facebooku 21 učencev umešča med priljubljene učence, 20 med zavrjnene učence, 20 med prezrte učence, pet med kontroverzne učence in 31 med povprečne učence. Sedem priljubljenih učencev v razredu se na Facebooku umešča med prezrte učence, po en priljubljen učenec v razredu je na Facebooku v skupini kontroverznih in zavrjenih učencev, 13 priljubljenih učencev v razredu pa se na Facebooku umešča med povprečne učence. Med zavrjnjenimi učenci v razredu se trije na Facebooku umeščajo med prezrte, štirje med kontroverzne, deset med povprečne. Pet prezrtih učencev v razredu se na Facebooku umešča med priljubljene učence, pet med zavrjnene in deset med povprečne. Izmed kontroverznih učencev v razredu se trije na Facebooku umeščajo v skupino priljubljenih učencev, dva v skupino zavrjenih in šest v skupino povprečnih učencev. Izmed povprečnih učencev v razredu se jih na Facebooku enajst umešča med priljubljene učence, deset med zavrjnene, enajst med prezrte in štiri med kontroverzne.

Vrednost Cohenovega koeficienta kapa ($\kappa = 0,32$, $p < .001$) kaže, da med sociometričnim položajem v razredu in sociometričnim položajem na Facebooku obstaja statistično značilna zmerno visoka skladnost.

Tabela 1. Opisne statistike in Pearsonovi korelacijski koeficienti med obravnavanimi spremenljivkami

	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>As</i>	<i>Spl</i>	1	2	3	4	5
1. SP	199	-0,01	1,58	-0,66	1,32					
2. SP-FB	199	0,04	1,56	-0,45	1,29	0,69**				
3. SV	199	0,01	1,18	0,65	0,48	-0,01	-0,10			
4. SV-FB	199	0,05	1,19	0,31	-0,55	-0,12	-0,03	0,60**		
5. FBI	181	18,84	4,99	-0,16	-0,58	0,16*	0,31**	-0,19*	-0,04	
6. FB-čas	180	2,17	2,54	3,63	18,01	0,19*	0,28**	-0,01	0,12	0,31**

Opombe. SP = socialna preferenčnost v razredu; SP-FB = socialna preferenčnost na Facebooku; SV = socialni vpliv v razredu; SV-FB = socialni vpliv na Facebooku, FBI = lestvica intenzivnosti uporabe Facebooka; FB-čas = čas, preživet na Facebooku (v urah), *As* = koeficient asimetričnosti, *Spl* = koeficient sploščenosti.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Tabela 2. Rezultati hierarhične multiple regresije za napovedovanje socialne preferenčnosti na Facebooku na podlagi spola, socialne preferenčnosti v razredu, intenzivnosti uporabe Facebooka in časa, preživetega na Facebooku

Prediktor	Socialna preferenčnost na Facebooku					
	Model 1		Model 2		Model 3	
	<i>B</i>	β	<i>B</i>	β	<i>B</i>	β
Spol	0,48	0,14	0,25	0,08	0,35	0,11*
FBI			0,08	0,23*	0,05	0,16*
FBI-čas			0,13	0,20*	0,06	0,09
Socialna preferenčnost v razredu					0,66	0,66*
ΔR^2	0,02		0,12*		0,41*	
R^2	0,02		0,14*		0,55*	
<i>F</i> za spremembo R^2	3,74		12,18		155,58	

Opombe. $N = 178$; FBI = lestvica intenzivnosti uporabe Facebooka; FB-čas = čas, preživet na Facebooku (v urah).

* $p < 0,05$.

Tabela 3. Kontingenčna tabela, ki prikazuje razvrstitev učencev v sociometrične skupine v razredu in na spletnem socialnem omrežju Facebook

Sociometrične skupine na Facebooku		Sociometrične skupine v razredu					
		priljubljeni	zavrjeni	prezrti	kontroverzni	povprečni	skupaj
priljubljeni	<i>f</i>	21	0	5	3	11	40
	% na Facebooku	52,5	0,0	12,5	7,5	27,5	100,0
	% znotraj razreda	48,8	0,0	12,5	17,6	16,4	19,6
zavrjeni	<i>f</i>	1	20	5	2	10	38
	% na Facebooku	2,6	52,6	13,2	5,3	26,3	100,0
	% znotraj razreda	2,3	54,1	12,5	11,8	14,9	18,6
prezrti	<i>f</i>	7	3	20	1	11	42
	% na Facebooku	16,7	7,1	47,6	2,4	26,2	100,0
	% znotraj razreda	16,3	8,1	50	5,9	16,4	20,6
kontroverzni	<i>f</i>	1	4	0	5	4	14
	% na Facebooku	7,1	28,6	0,0	35,7	28,6	100,0
	% znotraj razreda	2,3	10,8	0,0	29,4	6	6,9
povprečni	<i>f</i>	13	10	10	6	31	70
	% na Facebooku	18,6	14,3	14,3	8,6	44,3	100,0
	% znotraj razreda	30,2	27	25	35,3	46,3	34,3
skupaj	<i>f</i>	43	37	40	17	67	204
	% na Facebooku	21,1	18,1	19,6	8,3	32,8	100,0
	% znotraj razreda	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Razprava

V raziskavi smo želeli preučiti odnos med socialno sprejetostjo v razredu in socialno sprejetostjo na Facebooku. Predvidevali smo, da so intenzivnost uporabe Facebooka, čas, preživet na Facebooku in socialna preferenčnost v razredu pomembni pozitivni napovedniki socialne preferenčnosti na Facebooku ter da obstaja med sociometričnim položajem v razredu in sociometričnim položajem na Facebooku statistično značilna pozitivna povezanost.

Našo prvo hipotezo (H1), v kateri smo predpostavili, da so socialna preferenčnost v razredu, intenzivnost uporabe Facebooka in čas, preživet na Facebooku, pomembni pozitivni

napovedniki socialne preferenčnosti na Facebooku, smo potrdili; kljub temu pa je potrebno upoštevati, da intenzivnost uporabe Facebooka in čas, preživet na Facebooku, v primerjavi s socialno preferenčnostjo v razredu, ki se je izkazala kot pomemben napovednik socialne preferenčnosti na Facebooku, v regresijskem modelu doprineseta le majhen delež pojasnjene variance. Naši rezultati torej kažejo, da so mladostniki, ki so na Facebooku bolj socialno sprejeti, bolj socialno sprejeti tudi v razredu, kar se sklada s hipotezo obogatitve (Kraut idr., 2002), ki pravi, da imajo največjo korist od spleta tisti, ki že imajo vzpostavljena močna socialna omrežja in

socialne večšine izven spletnega okolja. Tudi raziskave, ki so se ukvarjale s preučevanjem socialnega kapitala v odnosu do uporabe družbenih omrežij (npr. Ahn, 2012; Ellison idr., 2007; Valenzuela, Park in Kee, 2009) poročajo, da je uporaba spletnih družbenih omrežij povezana z višjim socialnim kapitalom in višjo povezanostjo v skupnostih izven spleta. Prav tako so rezultati naše raziskave skladni z ugotovitvami Wellman idr. (2001), ki pravijo, da so dejavnosti na spletu dopolnilo interakcijam izven spleta.

Nadalje rezultati kažejo na statistično značilno pozitivno zmerno povezanost med socialnim vplivom v razredu in socialnim vplivom na Facebooku, med socialno preferenčnostjo v razredu in socialno preferenčnostjo na Facebooku ter statistično značilno zmerno pozitivno povezanost med sociometričnim položajem v razredu in sociometričnim položajem na Facebooku. Na podlagi teh ugotovitev smo našo drugo hipotezo (H2), da obstaja med sociometričnim položajem v razredu in sociometričnim položajem na Facebooku statistično značilna povezanost, potrdili. Kljub temu, da se pretekle raziskave niso eksplicitno ukvarjale s sociometričnim položajem v razredu in na Facebooku, je ta rezultat skladen z ugotovitvami nekaterih raziskav (npr. Ellison idr., 2007; Wellman idr., 2001), da posamezniki uporabljajo Facebook primarno za vzdrževanje in utrjevanje že obstoječih odnosov izven spleta. Kot pravijo Gross idr. (2002), mladostniki, ki imajo dobre odnose z vrstniki, uporabljajo splet za iskanje priložnosti za dodatno komunikacijo z njimi, s čimer lahko razložimo pozitivno povezanost med sociometričnim položajem v razredu in na Facebooku. Socialna interakcija je eden od pogostejših vzrokov, da ljudje uporabljajo medije (Blumler in Katz, 1974), še posebej pa je socialna interakcija ena od primarnih motivov za spletno komunikacijo pri mladostnikih, saj ti razširjajo svoje interese navzven in čutijo potrebo po povezanosti s svojimi prijatelji (Lee, 2009; Ernst, Pfeiffer in Rothlauf, 2013).

Predvidevamo, da je zgolj zmerno visoka povezava med sociometričnim položajem v razredu in na Facebooku v večji meri rezultat različnih aktivnosti posameznikov na Facebooku, saj obstaja verjetnost, da učenci profilov sošolcev, ki Facebooka ne uporabljajo aktivno (ne objavljajo povezav, fotografij, statusov ipd.), ne obiskujejo v tolikšni meri kot profile sošolcev, ki Facebook uporabljajo aktivno ali objavljajo vrstnikom privlačnejše vsebine. Zywicka in Danowski (2008) sta na vzorcu študentov ugotovila, da se priljubljenost na Facebooku razlikuje od priljubljenosti na šoli. Le nekaj udeležencev v njuni raziskavi je bilo mnenja, da je priljubljenost na spletu podaljšek priljubljenosti izven spleta; nekateri pa so menili, da priljubljenost na spletu ne obstaja. Semantične analize odgovorov udeležencev so pokazale tudi, da so priljubljeni uporabniki pogosteje kakor nepriljubljeni odgovorili, da jim je vseeno za priljubljenost na Facebooku, ter da se nepriljubljeni posamezniki izven spleta bolj trudijo za priljubljenost na spletu. S tem bi lahko pojasnili, da je sedem udeležencev naše raziskave, ki so v razredu priljubljeni, na Facebooku prezrtih, trinajst priljubljenih učencev je na Facebooku povprečnih, pet prezrtih učencev v razredu pa je na Facebooku priljubljenih.

Rezultati kažejo, da je deset učencev, ki so v razredu zavrtni, na Facebooku v skupini povprečnih učencev, kar bi lahko pojasnili s podatki, da nekateri učenci nimajo vseh sošolcev med prijatelji na Facebooku, zaradi česar je mogoče, da teh sošolcev niso navedli med negativnimi izbirami. Nekateri učenci niso uporabniki Facebooka, a so jih nekateri sošolci navajali pri izbirah. Prav tako pri reševanju vprašalnika niso bili prisotni vsi učenci, kar pomeni, da nekateri učenci niso prejeli vseh možnih pozitivnih in negativnih izbir. Razliko bi lahko pojasnili tudi s hipotezo o socialni kompenzaciji, ki pravi, da komunikacija, ki poteka prek spleta, skuša kompenzirati osiromašene interakcije, ki potekajo iz oči v oči (Indian in Grieve, 2014). To pomeni, da učenci, ki so v razredu zavrtni ali prezrti, na Facebooku zmorejo komunicirati z vrstniki, zaradi česar jih na Facebooku ostali učenci ne zavračajo. Pri interpretaciji razlik med socialnim položajem v razredu in na Facebooku je potrebno upoštevati izsledke raziskave Košir idr. (2016), ki so na vzorcu slovenskih učencev v obdobju zgodnjega mladostništva ugotovili, da je uporaba Facebooka dejavnik posameznikove samozaznave na področju odnosov z vrstniki, ne prispeva pa k dejanski socialni sprejetosti v razredu.

Treba je upoštevati tudi, da sociometrična klasifikacija temelji na principih verjetnosti in tako ne odraža naravnih enot v vrstniškem sistemu (Cillessen in Bukowski, 2000). Zmerno pozitivno korelacijo med sociometričnim položajem v razredu in sociometričnim položajem na Facebooku lahko pripišemo tudi semantični razliki med kriterijema sociometrične tehnike v razredu in sociometrične tehnike na Facebooku. Slednja ima pomanjkljivost, saj smo pri operacionalizaciji uporabili trditev »Navedi tri sošolce ali sošolke, s katerimi si na Facebooku najmanj/najbolj aktiven/a«, kar pa se nujno ne nanaša na zaželenost, temveč na pogostost stikov. Tako bi lahko trditev ustrezneje oblikovali v »Navedi tri sošolce ali sošolke, s katerimi si na Facebooku najraje/najmanj rad/a aktiven/a«.

Zaključki

Na podlagi rezultatov lahko zaključimo, da socialna sprejetost v razredu pomembno napoveduje socialno sprejetost na Facebooku. Iz naših podatkov lahko sklepamo le o povezanosti konstruktov, ne pa o naravi odnosa med preučevanimi konstrukti. Da bi lahko bolje razumeli naravo te povezanosti, bi bilo nadaljnje raziskave potrebno načrtovati vzdolžno ter vključiti dodatne spremenljivke (npr. ekstravertnost/introvertnost, socialne spretnosti, samospoštovanje), s katerimi bi bolje razložili razlike med sociometričnim položajem v razredu in na Facebooku ter s tem doprinesli k boljšemu razumevanju kompenzacijske hipoteze in hipoteze obogatitve v povezavi s sociometričnim položajem. Glede na to, da aktivnost posameznikov na Facebooku variira (na primer v številu ali privlačnosti objav), bi lahko prihodnje raziskave kontrolirale vpliv intenzivnosti uporabe Facebooka v povezavi s socialno sprejetostjo.

Prednost naše raziskave je predvsem uporabljena metoda, saj smo tako socialno sprejetost v razredu kot socialno sprejetost na Facebooku preverjali s sociometrično

preizkušnjo, rezultati katere omogočajo veljavno sklepanje o socialnih odnosih med učenci (Jackson in Bracken, 1998). Z uporabo sociometrične tehnike smo se izognili pristranostim samoocenjevanja in s tem povečali zanesljivost rezultatov.

Omejitve ugotovitev naše raziskave so pogojene z omejitvami sociometrične klasifikacije, ki smo jo uporabili za razvrščanje učencev v sociometrične skupine. Klasifikacija je unilateralna in z njo dobimo zgolj podatek, kako vrstniki zaznavajo določenega učenca, ne pa tudi, kako določen učenec zaznava svoje vrstnike. Nadaljnje raziskave bi lahko pri sociometrični tehniki zraven ocen učencev upoštevale še samoocene učencev (se pravi, kaj učenec sam meni, koliko sošolcev ga bo izbralo kot nekoga, s katerim se najraje družijo) in ocene učiteljev o socialni sprejetosti učencev. V prihodnje bi lahko raziskavo izboljšali tudi z uporabo bolj objektivnih mer za poročanje o času, preživetem na Facebooku.

Pomanjkljivost naše raziskave je vzorec, ki ni reprezentativen, saj vključuje učence iz zgolj ene gimnazije. Velikost vzorca se je razlikovala pri številu udeležencev sociometrične tehnike in pri reševanju vprašalnika intenzivnosti uporabe Facebooka, saj pet učencev ni bilo registriranih uporabnikov Facebooka, 16 učencev pa zaradi odsotnosti ni reševalo vprašalnika. Pri interpretaciji rezultatov je potrebno upoštevati, da pri izvedbi analiz nismo upoštevali dejstva, da so naši podatki ugnezdjeni znotraj razredov (učenci v različnih razredih). Glede na naravo naših podatkov bi bilo ustrezneje uporabiti večnivojsko regresijsko analizo, ki pa je zaradi majhnega vzorca nismo mogli ustrezno izvesti.

Glede na ugotovitve, ki se nanašajo na povezanost sociometričnega položaja v razredu in na Facebooku, se praktične implikacije nanašajo predvsem na morebitne zavrnjene učence in učence, ki so žrtve nasilja. Če je posameznik zavrjen ali žrtev nasilja tako v razredu kot tudi na spletu, ima lahko to zanj hujše posledice, kot če je zavrjen samo na enem področju. Tako se tukaj kaže precej možnosti za preventivno ukrepanje, predvsem na ravni šole, katere vloga se poveča, če je spletno nasilje odraz dogajanja v razredu.

Literatura

- Ahn, J. (2012). Teenagers' experiences with social network sites: Relationships to bridging and bonding social capital. *The Information Society: An International Journal*, 28, 99–109.
- Baumeister, R. F. in Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117, 497–529.
- Bierman, K. (2004). *Peer rejection: Developmental processes and intervention strategies*. New York, NY, ZDA: The Guilford Press.
- Blumler, J. G. in Katz, E. (1974). *The uses of mass communication*. Newbury Park, CA, ZDA: Sage.
- Boyd, D. M. in Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13, 210–230.
- Cillessen, A. H. N. (2011). Sociometric methods. V K. H. Rubin, W. M. Bukowski in B. Laursen (ur.), *Handbook of peer interactions, relationships, and groups* (str. 82–99). New York, NY, ZDA: The Guilford Press.
- Cillessen, A. H. N. in Bukowski, W. M. (2000). Conceptualizing and measuring peer acceptance and rejection. V A. H. N. Cillessen in W. M. Bukowski (Ur.), *Recent advances in the measurement of acceptance and rejection in the peer system* (str. 3–10). San Francisco, CA, ZDA: Jossey-Bass.
- Coie, J. D., Dodge, K. A. in Copotelli, H. (1982). Dimensions and types of social status: A cross-age perspective. *Developmental Psychology*, 18, 557–570.
- Ellison, N. B., Steinfeld, C. in Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook "friends:" Social capital and college students' use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12, 1143–1168.
- Ernst, C-P. H., Pfeiffer, J. in Rothlauf, F. (2013). The influence of perceived belonging on social network site adoption. Dostopno na <http://wi.bwl.uni-mainz.de/publikationen/perceivedBelongingOnSocialNetworkSiteAdoption.pdf>
- Gifford-Smith, M. E. in Brownell, C. A. (2003). Childhood peer relationships: Social acceptance, friendships, and peer networks. *Journal of School Psychology*, 41, 235–284.
- Gross, E. F., Juvonen, J. in Gable, S. L. (2002). Internet use and well-being in adolescence. *Journal of Social Issues*, 58, 75–90.
- Indian, M. in Grieve, R. (2014). When Facebook is easier than face-to-face: Social support derived from Facebook in socially anxious individuals. *Personality and Individual Differences*, 59, 102–106.
- Jackson, L. D. in Bracken, B. A. (1998). Relationship between student's social status and domain-specific self-concepts. *Journal of School Psychology*, 36, 233–246.
- Košir, K. (2013). *Socialni odnosi v šoli [Social relations in school]*. Maribor, Slovenija: Subkulturni azil.
- Košir, K., Horvat, M., Aram, U., Jurinec, N. in Tement, S. (2016). Does being on Facebook make me (feel) accepted in the classroom? The relationships between early adolescents' Facebook usage, classroom peer acceptance and self-concept. *Computers in Human Behavior*, 62, 375–384.
- Kraut, R., Kiesler, S., Boneva, B., Cummings, J., Helgeson, V. in Crawford, A. (2002). Internet paradox revisited. *Journal of Social Issues*, 58, 49–74.
- Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukopadhyay, T. in Scherlis, W. (1998). Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being? *American Psychologist*, 53, 1017–1031.
- Lee, S. J. (2009). Online communication and adolescent social ties: Who benefits more from Internet use? *Journal of Computer-Mediated Communication*, 14, 509–531.
- Nadkarni, A. in Hofmann, S. G. (2012). Why do people use Facebook? *Personality and Individual Differences*, 52, 243–249.
- Pečjak, S. in Košir, K. (2002). *Poglavja iz pedagoške psihologije: Izbrane teme [Chapters from educational psychology: Selected topics]*. Ljubljana, Slovenija: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
- Raacke, J. in Bonds-Raacke, J. (2008). Myspace and Facebook: Applying the uses and gratifications theory to exploring friend-networking sites. *CyberPsychology & Behavior*, 11, 169–174.

- RIS (2011). *Na Facebooku skoraj 630.000 prebivalcev Slovenije [Almost 630.000 Slovenian users on Facebook]*. Dostopno na <http://www.ris.org/index.php?f1=2&lact=1&bid=11980&parent=27?>
- RIS (2013). *Na Facebooku skoraj 750.000 slovenskih uporabnikov [Almost 750.000 Slovenian users on Facebook]*. Dostopno na http://www.ris.org/db/27/12535/Raziskave/Na_Facebooku_skoraj_750000_slovenskih_uporabnikov/cat=678&p1=276&p2=285&p3=1318&p4=1319&p5=1323&id=1323
- Sedghi, A. (2014). *Facebook: 10 years of social networking, in numbers*. Dostopno na <http://www.theguardian.com/news/datablog/2014/feb/04/facebook-in-numbers-statistics>
- Valenzuela, S., Park, N. in Kee, K. F. (2009). Is there social capital in a social network site? Facebook use and college students' life satisfaction, trust, and participation. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 14, 875–901.
- Valkenburg, P. M. in Peter, J. (2007). Online communication and adolescent well-being: testing the stimulation versus the displacement hypothesis. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12, 1169–1182.
- Wellman, B., Haase, A. Q., Witte, J. in Hampton, K. (2001). Does the Internet increase, decrease, or supplement social capital? *American Behavioral Scientist*, 45, 436–455.
- Zywica, J. in Danowski, J. (2008). The faces of Facebookers: Investigating social enhancement and social compensation hypotheses; predicting Facebook and offline popularity from sociability and self-esteem, and mapping the meanings of popularity with semantic networks. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 14, 1–34.